

IZ GERONTOLOŠKE LITERATURE

Kristina Dokl, ured (2007). Dom – 80 let delovanja Doma upokojencev Ptuj. Ptuj: Dom upokojencev, 338 strani.

IZJEMEN ZNANSTVENI ZBORNIK GERONTOLOŠKE SOCIALE OB 80-LETNICI DELOVANJA DOMA UPOKOJENCEV PTUJ

Jeseni 2007 je Dom upokojencev Ptuj praznoval 80-letnico svojega delovanja. Za to priložnost je direktorica mag. Kristina Dokl kot urednica organizirala pripravo in izdajo zbornika, kot ga ni med znanstvenimi publikacijami v slovenski sociali. Mag. Doklova je s projektom tega slavnostnega zbornika in s svojimi avtorskimi prispevki v njem okronala to, kar se dejansko dokazuje v ptujskem domu, ki ga že dolgo vodi, namreč vrhunski zgled dobrega socialnega dela, ki ima tri lastnosti:

1. živi v zavestni povezanosti s koreninami socialne in druge kulturne preteklosti,
2. živo in ustvarjalno dela v aktualni praksi v svojem socialnem okolju,
3. raziskovalno išče rešitev perečih vprašanj in nerešenih nalog.

Tudi sam zbornik *Dom – 80 let delovanja Doma upokojencev Ptuj* razodeva vse tri lastnosti. V tej predstavitvi bomo bežno pregledali njegovo vsebino, nato pa pokazali, kako se v njem in v delu, ki ga opisuje, vidijo te tri bistvene lastnosti dobrega socialnega dela. Z enim in drugim bi želeli spodbuditi, da zbornik sami vzamete v roke in spoznate njegovo bogato vsebino in mikavno podobo. Zasnovana je namreč kot praznična darilna knjiga s stotinami lepih dokumentarnih fotografij in drugih slik, obenem pa je znanstvena knjiga, v kateri so trditve dokumentirane, pa

naj gre za socialni program, ki danes poteka v domu, ali pa za davna in manj davna zgodovinska dejstva o varstvu starih ljudi na Ptujskem, ki so jih avtorji odkrivali v zaprašenih arhivih. Članki so temeljito opremljeni z znanstvenim aparatom: opombami, literaturo, izčrpnimi povzetki v nemščini in kratkimi v angleščini ter z dokumentarnimi ilustracijami.

Urednica zbornika, direktorica doma mag. Kristina Dokl, je pritegnila k sodelovanju kar 25 avtorjev, ki so v skoraj 50 prispevkih prikazali vse razsežnosti ptujskega doma in vsa pomembna mejna področja, da je slika popolna. Deseterica avtorjev je sodelovala z več samostojnimi prispevki ali kot soavtorji; najštevilnejši med avtorji so seveda strokovnjaki iz samega doma, precejšen del avtorjev je strokovnjakov iz kraja in nekaj od drugod.

Uverturo v branje zbornika in v praznično obletnico doma tvorijo uvodni prispevki na skoraj 30 straneh. Avtor prvega je direktor direktorata za socialne zadeve na ministrstvu Davor Dominkuš, ki v tem vladnem resorju Slovenije že dolga leta skrbi za domove in druge socialne programe za stare ljudi; v svojem prispevku govori o prijaznem bivanju na jesen življenja. Sledijo prispevki dr. Štefana Čelana o skrbi za starejše ljudi, mag. Kristine Dokl in Mete Mencej, predsednice Gerontološkega društva Slovenije, ki vsaka s svojega zornega kota usmerjata pogled iz sedanjega stanja v prihodnost. Misli recenzentov, dr. Ljubice Šuligoj in podpisanega, so posvečene pogledu na bogato vsebino zbornika in praznični obletnici doma. Uvodni del sklepa stran, na kateri je v slikah prikazan razvoj znakov ptujskega doma vse do sedanjega znaka, ki je nastal leta 2006.

Drugi del monografije je posvečen zgodovini varstva starejših na Ptujju in širšem Ptujškem ali celo na Štajerskem, saj je bila velika ptujška hiralnica pred več kot sto leti zgrajena za celotno pokrajino. Seveda se prispevki posvečajo največ zadnjim 80 letom, odkar je leta 1927 križevniški red na pobudo domačinov ustanovil hiralnico za varstvo in nego starejših ljudi v svojem gradu v Muretincih. Toda dokumentirana in raziskana javna skrb za bivanje starih in onemoglih ljudi, ki nimajo za to druge možnosti, sega na Ptujjo veliko dlje v preteklost. V prvem prispevku, ki prikaže celotno zgodovino varstva starejših ljudi na širšem ptujškem območju do leta 1955, avtorica mag. Doklova ugotavlja: »*Meščanski špital, najstarejšo socialno-zdravstveno ustanovo na Ptujju, je ustanovila viteška rodbina gospodov Ptujških že leta 1315 ... Tako so bili 12 oskrbovancem (6 moškim in 6 ženskam) do smrti zagotovljeni brezplačna hrana, stanovanje in druga oskrba*« (str. 30). Avtorica spremlja delovanje špitala skozi stoletja za tem, vse dokler ni bil s prosvetlenskimi »reformami cesarja Jožefa II. poleti 1787. leta razpuščen tudi ptujski meščanski špital. Njegova velika hiša s cerkvico sv. Duha je bila na javni dražbi prodana ptujškemu trgovcu Arku in spremenjena v skladišče« (str. 31-32). Na temelju teh podatkov bi ptujski dom leta 2015 čisto upravičeno praznoval svojo 700 letnico. Zgodovina, ki je dokumentirana v zborniku, kaže tudi možnosti za nižje obletnice. Leta 1875 je bila namreč zgrajena velika državna hiralnica na Ptujju za vso širšo okolico. Njena kronika kaže, da je leta 1918 imela 134 postelj, medtem ko jih je imela ptujška bolnišnica v neposredni soseščini le 110. Hiralnica iz leta 1927 v Muretincih je torej vsaj tretja dokumentirana javna ustanova za institucionalno varstvo starih ljudi na Ptujškem. Njen bogat arhiv razkriva poimensko vse sprejeme in smrti stanovalcev, delo redovnic križevniškega reda in druge pomembne zanimivosti. V zgodovinskem delu zbornika so še drugi zanimivi prispevki: o gradu Muretinci

(Dejan Dokl), o poznorimskem grobišču na območju sedanjega Doma upokojencev Ptuj (Ivan Tušek) in o arheoloških sledih preteklosti na istem območju (Marija Lubšina Tušek) – obe arheološki razpravi sta bogato ilustrirani s fotografijami in risbami najdb. Gradnjo sedanjega doma opisuje zadnji prispevek v tem delu (Dejan Dokl); dom na Ptujju je bil zgrajen leta 1974 in večkrat temeljito obnovljen, novi dom v Muretincih pa je bil dograjen leta 1980 ob starinskem gradu, ki je služil kot dom za stare ljudi od 1927 do vselitve v novi dom.

V tretjem delu monografije so zbrani prispevki o strokovni organiziranosti in poslanstvu doma: o socialni oskrbi (mag. Kristina Dokl in Simona Požar), zdravstveni dejavnosti v domu (prim. mag. Antun Kolesar), o razvoju zdravstvene nege v domu (Mateja Šešerko), o centru za zdravje v domu upokojencev Ptuj (Metka Zupančič, Sonja Jevšenak, Darinka Milec, Janja Žlender, Andreja Kavčič), o službi delovne terapije (Nada Fišer, Darja Lepenik), o prehrani (Dejan Dokl) ter o ekonomiji, tehničnih službah in pralnici (Dejan Dokl, Martina Čeh). O vsem tem izvedemo veliko konkretnih podatkov in strokovnih spoznanj na skoraj sto straneh monografije; naš prispevek je lahko le orientacija in smerokaz, da sami sežete po branju. Marsikoga bo verjetno zanimala bogata fizioterapevtska ponudba za okolico in stanovalce doma, ki je opisana v prispevku o centru za zdravje. Kdor pa bo v kaki knjižnici samo listal po knjigi, bo v tem delu knjige – kakor tudi v vseh drugih – našel obilje fotografij, ki so opremljene z izčrpno razlago za hitro seznanjanje z bistveno vsebino tega, kar je obširno razloženo v besedilih in dokumentirano v opombah in literaturi.

Naslednjih 60 strani tvori skupina prispevkov o aktivnostih v domu. V prvem prispevku nas Nada Fišer, Darja Lepenik in Simona Požar seznanijo s široko razvejanimi dejavnostmi v domu; razvrščajo jih v informativne, družabne, prostovoljske, izobraževalne in terapevtske

dejavnosti in prireditve. V naslednjih prispevkih so posamezne dejavnosti prikazane izčrpno: prostovoljstvo (Jelka Sužnik, Nada Fišer, Darja Lepenik), skupine starih za samopomoč (Jelka Sužnik), duhovno-versko življenje (mag. Kristina Dokl), delo s stanovalci, ki imajo demenco (Simona Požar), telesne aktivnosti (Dejan Dokl), terapija z živalmi (Nada Fišer) – o tem sta z mag. Kristino Dokl že pisali v naši reviji (letnik 2004, št. 2) – ter prispevek o hišnih skupnostih kot prijaznejši obliki bivanja v instituciji (mag. Kristina Dokl).

Delo s starimi ljudmi je težko in človeško občutljivo tako za stanovalce in njihove svojce kot za zaposlene. V monografiji o ptujskem domu za stare ima osrednji del knjige naslov *Kadrovski potencial*. Skrivnost dobrega doma za stare ljudi je dober kader in njegovo stalno strokovno izpopolnjevanje. V sodobnih domovih četrte generacije v Nemčiji (tam imajo samo najboljši sodobni domovi četrte generacije čakalne vrste) sem od najboljših direktorjev ponovno slišal, da se je treba truditi za dober sloves doma več kakor deset let z izborom in usposabljanjem ljudi, ki delajo v domu, s tem da dobro sodelujejo s svojci in pridobijo tako zaželeno zunanje prostovoljce, da pa že ena večja napaka zaposlenih v enem dnevu zapravi ves ugled doma. Prispevki v tem delu knjige pričajo, da se ptujski dom zaveda vrednosti kadra in uspešno odgovarja na to zahtevno vprašanje. V tem delu so prispevki: oris 80-letne zgodovine kadrovskega potenciala v domu ter prikaz izobraževanja v domu (Bernarda Kozel), o superviziji (mag. Kristina Dokl), o sindikatu (Dana Fišer-Muzek), o sodelovanju zaposlenih v strokovnih združenjih in društvih (Nada Fišer, Mateja Šešerko, Jelka Sužnik), o gerontološkem društvu Slovenije (mag. Kristina Dokl), o sodelovanju zaposlenih na letnih športnih igrah socialnih zavodov (Dana Fišer-Muzek, Dejan Dokl, Mateja Šešerko) in o ženskem pevskem zboru (Mateja Šešerko).

Upravno-gospodarsko organiziranost doma prikazujejo prispevki v šestem delu knjige: dejavnost, organizacijo, upravljanje in vodenje doma, poslovne rezultate skozi osemdeset let, napredek do poslovne odličnosti ter mesto doma v socialnem okolju; avtorica teh prispevkov je direktorica doma mag. Kristina Dokl.

Direktor ptujskega centra za socialno delo mag. Miran Kerin je prispeval poglavje o razvoju socialnega varstva na Ptuj od leta 1945 do danes. V sklepnem delu monografije so zbrani spomini in pričevanja nekdanih zaposlenih v domu (dr. Ljubica Šuligoj), fotografije naslovnice domskih glasil in drugih publikacij, sezname in fotografije zaposlenih, nekaj faksimilnih posnetkov arhivskih virov (hišnih redov, pravil ...) ter kratki povzetki v slovenščini in angleščini s ključnimi besedami za katalogizacijo objavljenih prispevkov v bibliografske baze.

Dom upokojencev Ptuj je ena od velikih slovenskih socialno-gerontoloških ustanov. Tisti, ki jo vodijo in v njej delajo, so ob 80-letnici doma naredili slovesen praznik: ustavili so se, izpraznili malho preteklih izkušenj in spoznanj v slovenski strokovni prostor ter premerili nebesno stran in dalj, da bo lahko njihov korak krenil v jutrišnji delavnik po kar se da dobri poti do naslednjega prazničnega postanka. S svojim monografskim zbornikom so pokazali in dokazali svojo odličnost, na lepi prireditvi ob njegovi predstavitvi so se skupaj z mnogimi kolegicami in kolegi iz vse slovenske socialne javnosti veselili vsega lepega in dobrega, kar so naredili in se jim je zgodilo. Na zahtevnem področju dela za kakovostno staranje in lepo sožitje generacij so kot delovna tovarišija skupaj doživljali ponos, hvaležnost in novo delovno moč.

Ko sem bral njihovo monografijo in prisostvoval praznični prireditvi, sem si kot star socialec z vsem veseljem in prepričanjem dejal: v delu teh kolegic in kolegov vidiš vse, kar je bistveno za kakovostno socialno delo.

1. Živijo zavestno povezani s koreninami svoje 700-letne dokumentirane javne socialne skrbi za stare ljudi. Na svojo zgodovino so ponosni; iz njenih zmot in zablod, ki so jih prikazali prav tako dokumentirano kakor uspehe, zavestno rastejo. Niso izkoreninjena samozadostna in samovšečna socialna znanost ali ustanova, ampak del večtisočletne ptujske kulture.
2. Živijo polno v današnjem času, kjer se odlikuje s svojim živim ustvarjalnim socialnim delom, s socialno prakso. Njihov dom za stare ljudi izkazuje delovno in strokovno odličnost. V današnji družbi se ne uveljavljajo z jalovimi socialnimi teorijami in papirnatimi kruhoborskimi programi, ampak s svojim odličnim delom v aktualni praksi; v svojem kraju so ugledni praktični socialci. Ob njih človek z veseljem doživi resnico, da je socialno delo res delo.
3. So dobri socialni znanstveniki, ki z raziskovanjem iščejo nove rešitve perečih socialnih vprašanj in nerešenih nalog. Monografija, ki so jo pripravili, napisali in izdali, je izjemno znanstveno delo; tako direktorica doma za stare kot direktor centra za socialno delo sta magistra znanosti. Ptujska gerontološka sociala kaže to, za kar sem se navduševal in česar sem se učil pri njihovem rojaku in velikem slovenskem znanstveniku, dr. Antonu Trstenjaku, da je namreč pri delu z ljudmi in za ljudi kakovostna samo tista teorija, do katere pride nadarjen in marljiv praktik, kakovostna in strokovna pa samo tista praksa, ki jo izvaja temeljito usposobljen človek.

Praznična prireditve ob 80-letnici Doma upokojencev Ptuj s predstavitvijo monografije se je odvijala na večer, ko je v ta konec »nerazvite« Slovenije prišla slovenska vlada, da bi mu pomagala k hitrejšemu razvoju. Ministrica za delo, družino in socialne zadeve, domačinka gospa Marjeta Cotman, ki je bila na prireditvi navzoča, je bila gotovo ponosna, da ptujska gerontološka

sociala ni nerazvita, ampak slovensko in evropsko vzorno razvita.

Svetle barve, v katerih sem prikazal ptujsko monografijo, bom ob koncu postavil na temno ozadje vsakdanje resničnosti v preteklosti, danes in v prihodnjih letih, ko se bo prebivalstvo naglo staralo. Da bomo na temnem ozadju lahko ustvarjali svetle slike, moramo ohraniti in poživiti etiko medčloveške in medgeneracijske solidarnosti. Sožitje s starimi onemoglimi ljudmi in solidarna skrb zanje je specifična človeška lastnost, ki jo zaman iščemo pri drugih živih bitjih. Sodobni mislec Emmanuel Levinas ugotavlja, da je človeško sočutje z drugim človekom, sodoživljanje z njim in solidarna pomoč drugemu, ko jo potrebuje, najgloblja človeška sposobnost, globlja od razuma in čustev. To je osnova etike, ki omogoča sožitje ljudi v družini in družbi. Je najgloblja, najmočnejša in zadnja energija iz dna človeške biti, ki je izražena v zlatem pravilu: kar hočeš, da bi drugi delali tebi, delaj ti drugim. Ob staranju prebivalstva bo v naslednjih letih medgeneracijska solidarnost na preizkušnji. Sprejeti evropski in slovenski politični dokumenti pravijo, da moramo oblikovati novo solidarnost med generacijami; *Zelena knjiga »Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami Sveta EU iz leta 2005 se začne z zgovornim stavkom: »Evropa se danes sooča z demografskimi spremembami, ki so po svojem obsegu in teži brez primere.« Če ne bomo ohranili še žive solidarnosti in ustvarili nove, se nam kaj hitro lahko zgodijo hude nesreče, kot so se že v ne tako davni preteklosti. V zgodovini ptujske gerontološke socialne je med drugimi zdrsi opisan tudi ta, kako je po nemški zasedbi njihova meščanska hiralnica doživela grozovitost družbe, ki je izgubila etiko solidarnosti: stari ljudje so bili iz nje izseljeni na sever in mrtvi še isti mesec. Nedavno 20. stoletje kaže, da se najbolj razvita evropska družba lahko čez noč prelevi v imenu visokih idealov razvoja v najbolj grozovit protičloveški stroj. V luči današnje nuje po kakovo-*

stni sociali na področju staranja in solidarnega sožitja generacij ter v luči temnih ozadij slabih zgodovinskih izkušenj se pokaže pravo veselje in ponos nad vsemi dobrimi prizadevanji današnje ptujske gerontološke sociale, ki so prikazana v tej monografiji, v živo pa jih lahko vidimo v naši domači slovenski bližini na Ptuj. Kot star sociallec se odličnega dela ptujskih kolegov srčno veselim in se od njih z veseljem učim. Če sem s tem prikazom tudi vam dvignil veselje nad dobro socialo in voljo do učenja dobrega socialnega dela za kakovostno staranje in solidarno sožitje med generacijami, si boste verjetno postregli z branjem monografije ob 80-letnici ptujskega doma za stare ljudi.

Jože Ramovš

Parminder, Flora in Guy E. J. Faulkner (2006) »Physical Activity: An Innovative Context for Intergenerational Programming.« Journal of Intergenerational Relationships 4: št. 4, 63–74.

TELESNA AKTIVNOST – INOVATIVNO POLJE ZA RAZVIJANJE MEDGENERACIJSKIH PROGRAMOV

Kanadska raziskovalca s fakultete za šport v Torontu, Flora K. Parminder in Guy E. J. Faulkner, sta avtorja članka o pomenu telesne aktivnosti pri sestavljanju medgeneracijskih programov. Prispevek, objavljen v zadnji številki lanske letne Revije za medgeneracijske odnose ('Journal of Intergenerational Relationships') temelji na sistematičnem pregledu obstoječe literature, kjer je govora o prednostih, ki jih prinaša medgeneracijsko druženje ob določeni telesni aktivnosti. Bralec izve že iz povzetka, da je primerna telesna aktivnost (sprva se omenja skupna hoja) kot povezovalni element družjenja dobra tako za stare kot za mlade. Pri prvih pomaga zlasti pri vzpostavljanju, povečevanju ali vzdrževanju telesnih zmogljivosti, mladim pa nudi nadvse potrebne informacije o tem, kaj pomeni proces staranja, pomaga zavračati

ustaljene stereotipe glede starajočega se telesa ipd. Zaradi teh in še mnogih drugih razlogov, o katerih preberemo kasneje, sta avtorja prepričana, da si telesna aktivnost zasluži več pozornosti znotraj medgeneracijskih programov, kot jo je deležna sedaj. Zakaj naj bi bila redna telesna dejavnost tako pomembna? Predvsem zaradi doprinosa k zdravju, menita Flora Parminder in Guy Faulkner. Telesna neaktivnost je v raziskavah prepoznana kot eden glavnih rizičnih dejavnikov za številne bolezni in prezgodnjo umrljivost. Vpliv telesne aktivnosti v pozni odraslosti se odraža zlasti s pozitivnimi učinki na srčnožilni mišičnoskeletni sistem, pa tudi na psihosocialne komponente zdravja. Raziskave iz leta 2005 (Laurin, Verreault in Lindsay) nakazujejo, da naj bi bila telesna aktivnost povezana celo s preprečevanjem razvoja demence oziroma najmanj z njenim odlogom in napredovanjem. Za mlade, kot menita avtorja prispevka, je ključnega pomena pristna, neizkrivljena izkušnja, kaj staranje pomeni, in prav to nudi interakcija s starejšim človekom. Staranje vsekakor spreminja telesno podobo in telesne zmogljivosti; pride do izgube telesne moči, mišične in kostne mase, stabilnosti v drži idr. Medgeneracijsko druženje ob določeni gibalni aktivnosti podla mlademu človeku stvaren vpogled v tretje življenjsko obdobje s te plati. Dobi možnost, da potrdi ali ovrže obstoječe družbene stereotipe o staranju in fizičnih aktivnostih v starosti, s čimer lahko raven mladostnikove tesnobe (vezane na misli o lastnem staranju), kot ugotavljajo nekateri raziskovalci (Pollner in Stein, 1996), naraste ali upade. Parminder in Faulkner, pisca prispevka, poudarjata nujno potrebo po novih empiričnih raziskavah s tega področja. Menita namreč, da so izkušnje medgeneracijskih parov ali skupin ob ustrezno vodenih telesnih aktivnostih dobre. Izpostavljata dejstvo, da tako druženje ni samo na telesni ravni, ampak tudi na socialni. Komunikacija, ki se vzpostavi med ljudmi različnih starosti, pripomore k temu, da si eni in drugi oblikujejo nova stališča – o sebi in